

АРТЪР КЛАРК
НАБЕРИ „F“, КОГАТО
ТЪРСИШ ФРАНКЕНЩАЙН...

Превод от английски: [Неизвестен], 1972

chitanka.info

Артър Кларк не принадлежи към тази група западни писатели — научни фантасти, които виждат в най-черни краски бъдещето на автоматизираното, кибернетизирано и технократизирано човечество. Ще бъде погрешно, ако краят на разказа ни накара да мислим, че Кларк е преминал в лагера на скептиците-човекомразци или на тези, които считат, че единственото спасение на човечеството от „ужасите“ на бъдещата цивилизация е връщането към първобитния начин на живот. Авторът още в заглавието прави паралел с Франкенщайн — спомняте си историята за робота, който започнал да унищожават създателите си. Но това е хуманен разказ, разказ-предупреждение: учени, замислете се над „страничните явления“ на пълната автоматизация, не изпадайте в положението на създателите на ядреното оръжие, които след Хирошима и Нагазаки изтръгнаха при вида на демоничната си рожба, попаднала в генералски ръце. Тема, внушена от мрачната безперспективност на едно общество, където науката е подчинена на банки, тръстове и корпорации, разпрострели пипалата си върху половината земно кълбо. На нас, жителите на останалата половина, това може да се стори странно, защото тук имагинерният край на света описан от Кларк, е невъзможен дори в ненаучната фантастика.

Двеста и петдесет милиона души едновременно вдигнаха слушалките на своите телефони, за да ги държат — с учудване или досада — няколко секунди до ухото си. Събудени посред нощ, те допускаха, че някой далечен приятел иска да се свърже с тях посредством спътниковата телефонна мрежа, пусната в експлоатация едва предишния ден, с много реклама и помпозност и предоставена на всички жители на Земята. Но никой не се обаждаше. В слушалките се чуваше само шум, който на мнозина напомни шепота на морето; други го свързваха с трептенето на струни на арфа при полъх на вятъра. Трети пък имаха чувството, че слушат в този момент забравения от детството шум на собствената си кръв, чуван, когато доближиш до ухото си черупката на големите морски охлюви. Каквото и да бе това, то не продължи повече от 20 секунди. После отново се разнесе обикновеният сигнал „свободно“ на телефонната централа.

Телефонните абонати по цял свят изругаха, казаха си „сигурно някой е сгрешил номера“ и затвориха. После всички забравиха за случката. Всички освен тези, чието задължение бе да се разтревожат от това нещо.

В лондонския научноизследователски институт по пощите и телекомуникацията дискусиата на тази тема продължи цяла сутрин — упорито, макар и безрезултатно. Дори по време на почивката, когато прегладнелите инженери прескочиха до съседния бар да обядват, тази тема не слезе от дневния ред.

— Аз твърдя — инатеше се инженер Уйли Смит, специалист по твърдите тела, — че това е било моментно покачване на напрежението на тока, предизвикано от включването на телефонната мрежа към спътника.

— Това явление безспорно има връзка със спътниците — съгласи се с широка прозявка Джул Рейнър, проектант на схеми, — но откъде идва закъснението във времето? Спътниковата мрежа бе включена в полунощ, а телефонният сигнал дойде два часа по-късно.

— А вие какво мислите, докторе? — запита Боб Ендрюз, програмист на електронната машина. — Цяла сутрин мълчите. Сигурно имате някаква концепция.

Доктор Джон Уйлямз, ръководител на математическия отдел, се размърда неспокойно.

— Да — каза той, — имам едно обяснение. Но се страхувам, че няма да се отнесете сериозно към него.

— Няма значение. Дори ако идеята ви е така налудничава, както тия научнофантастични баснички, които печатате под псевдоним — дори и това би могло да бъде някаква база за разговор.

Уйлямз се изчерви, но не изглеждаше много смутен. Литературното му творчество бе публична тайна и всъщност той съвсем не се срамуваше от своите книги.

— Добре — рече той, като продължаваше машинално да драска по покривката. — Има нещо, над което си блъскам главата от години. Замисляли ли сте се някога над аналогията между автоматичната телефонна мрежа и човешкия мозък?

— Че какво ново има тук? — учуди се един от слушателите. — Това е констатирано за пръв път едва ли не по времето на Грeъм Бел...

— Може би. Нямам претенции за оригиналност. Казвам само, че е дошло време да се отнесем сериозно към това сравнение...

Хвърли с досада поглед към люминесцентните лампи над масата. В този мъглив зимен ден имаше нужда от светлина.

— Какво става с тия проклетни лампи? От пет минути мигат и мигат!

— Оставете лампите. Сигурно Мейзи е забравила да плати за електричеството. Продължавайте с теорията си.

— Повечето от това, което ще кажа, не е теория, а очевиден факт. Знаем, че човешкият мозък представлява система от релета, неврони, свързани помежду си по много сложен начин. Автоматичната телефонна централа е също система от релета, превключватели, селектори и така нататък, свързани помежду си с жици.

— Съгласен! — потвърди Смит. — Но тази аналогия не може да отиде далеч. В мозъка има около петнадесет милиарда неврона. Много повече, отколкото са релетата в централата.

Ревът на нископрелитащ реактивен самолет заглуши отговора на Уйлямз. Трябваше да изчака, докато барът престане да вибрира от звука, и тогава да продължи.

— Никога не съм ги чувал да летят тъй ниско — изръмжа Ендрюз. — Мислех, че е забранено.

— Сигурно е забранено, но нас не ни засяга. Контролата на летището сама ще го пипне.

— Съмнявам се — каза Рейнър. — Лондонското летище въведе „Конкорд“ с автоматична система за кацане. Радвам се, че не съм в него.

— По дяволите! Ще говорим ли в края на краищата по въпроса, или не? — прекъсна го нетърпеливият Смит.

— Ако става дума за петнадесетте милиарда неврони на човешкия мозък, имате право — продължи спокойно Уйлямз. — И точно там е същината на въпроса. Петнадесет милиарда изглежда много, но това не е така. Още около 1960 година е имало повече от 15 милиарда релета в автоматичните централи по света. Днес те са приблизително пет пъти повече.

— Разбирам — процеди бавно Рейнър. — Значи вчера, когато започна да действа спътниковият пръстен, всички централи по целия свят са се оказали напълно свързани в една.

— Точно това исках да кажа.

Настана тишина и само някъде далеч се чу тревожният сигнал на пожарникарска кола. Накрая Смит прекъсна мълчанието:

— Позволете да формулирам това направо — каза той. — Твърдите, че световната телефонна система се е превърнала в гигантски мозък?

— Схванал си го примитивно и, бих казал, антропоморфично. Аз предпочитам да мисля върху това с категориите на критичните маси.

Уйлямз постави на масата полусвитите си юмруци.

— Тук имам две буци уран-235. Докато ги държа разделени, нищо не става. Ако обаче ги съединим — той свърза двата юмрука в едно, — ще получим нещо съвсем различно от голяма буца уран. Ще получим кратер от половин милион кубически фута. Същото е и с нашите телефонни мрежи: досега те бяха в значителна степен независими, автономни. Но сега, когато увеличихме броя на връзките, тези мрежи станаха едно цяло. Количеството е преминало в качество, стигнали сме критичната точка.

— Но какво точно означава „критична точка“ в нашия случай? — запита Смит.

— По липса на по-подходяща дума означава съзнание.

— Чудновато съзнание — забеляза Рейнър. — И какви са неговите сетива?

— Ами например всички радио- и телевизионни предаватели по света ще станат източници за информация на това съзнание. Сигурно ще му дадат много материал за мислене! Освен това всички данни, пазени в паметта на електронните машини, до които ще има свободен достъп, както и до електронните библиотеки, до радарните инсталации, до телеметрията в автоматизираните заводи. О, положително ще има много органи на сетивата! Дори не можем да си представим неговия мироглед, но допускам, че ще бъде много по-богат и по-сложен от нашия!

— Да допуснем, че всичко това е истина, още повече защото концепцията е много привлекателна — каза Рейнър, — но в такъв случай какво би могло да прави „то“ освен да мисли? Не би могло да се придвижва, то няма крайници.

— А защо му е да се движи? То винаги ще бъде навсякъде! Всяко парченце електроинсталация с дистанционно управление, където и да

се намира по планетата, ще бъде негов крайник!

— Сега си обяснявам закъснението му — намеси се Ендрюз. — „То“ е било заченато в полунощ, но се е родило едва в 1,50 сутринта. Звънът, който ни събуди тази нощ, е бил просто първият вик на новороденото.

Ендрюз искаше да каже това с шеговит тон, но гласът му го подведе и никой дори не се усмихна. Лампите над масата продължаваха да мигат досадно и сякаш светлината им отслабваше. В този момент вратата се отвори внезапно и в бара нахълта Джим Смайл от снабдителния отдел.

— Я погледнете, колеги — протегна им усмихнат парче хартия, — вижте колко съм богат! Виждали ли сте някога такава банкова сметка?

Доктор Уйлямз взе от него съобщението от банката, погледна колонката от цифри и прочете на глас: „На ваша сметка има 999 999 897,87 фунта.“

— Нищо чудно — каза той сред общия смях. — Електронната машина е направила грешка. Такива неща могат да станат винаги, особено след като банките въведоха десетичната парична система.

— Зная, зная — отвърна Джим, — но не ми разваляйте вица. Тъкмо отивам в банката да проверя това съобщение. А какво ли ще стане, ако на това основание си напиша чек за едно милионче? Как мислите, бих ли могъл да заведа дело срещу банката за въвеждане в заблуждение?

— В никакъв случай — отвърна Рейнър. — Обзалагам се, че банките вече са предвидили такива случайности и от години насам са се застраховали: издали са малка инструкция, написана с дребни-дребни буквички. Я кажете, кога получихте това съобщение?

— С обедната поща. Получих го направо в института, така че жена ми още не е имала възможност да го види!

— Хм, това значи, че печатащото устройство на електронната машина го е написало рано сутринта. Положително — след полунощ!

— Какво искате да кажете? И защо имате такива невероятни физиономии?

Никой не му отговори. Всички мислеха за едно и също.

— Кой от вас има понятие как действа автоматиката в банките? — попита най-сетне Уйли Смит. — Как са свързани те помежду си?

— Както всичко останало в днешно време — отвърна Боб Ендрюз. — Всички са управлявани от една и съща автоматична централа. Електронните машини от цял свят си обменят цялата информация. Една точка за вас, Джон. Ако от тази история възникнат сериозни бъркотии, банките са едно от първите места, където можем да ги очакваме. Освен телефонната мрежа, разбира се...

— Никой не отговори на въпроса, който зададох, преди да влезе Джим — оплака се Рейнър. — Питам какво би правило изобщо това свръхсъзнание? Как би се отнасяло към хората — приятелски, враждебно, безразлично? Дали изобщо би си дало сметка, че съществуваме? Може би единствената действителност за него са електрическите сигнали?

— Виждам, че започвате да ми вярвате — отговори Уйлямз с известно задоволство в гласа. — На вашия въпрос мога да отговоря само с въпрос: какво прави новороденото? Започва да търси храна.

Погледна към мигащите и все по-отслабващи лампи.

— Боже мой! Има само една „храна“, която му е нужна: електричеството!

— Твърде далеч отидохте с тези безсмислици — избухна Смит. — Какво по дяволите става с нашия обед? Поръчан е преди най-малко двадесет минути!

Никой не му отговори.

— А после — продължи Рейнър вместо Уйлямз — то започва да се оглежда, да движи ръцете и краката си. Всъщност започва да си играе, както всяко дете в развитието си.

— Децата, които си играят, развалят вещите — рече някой много тихо.

— Един господ знае колко играчки може да има „то“. Например този „Конкорд“, който се разби преди малко. Или автоматизираното производство в заводите. Или светофарите по улиците...

— Много забавно е, че се сетихте за това — намеси се Смит. — На улицата стана нещо. Движението бе спряно най-малко в продължение на двадесет минути. Изглежда се е образувала огромна „запушалка“.

— Сигурно някъде има пожар. Чух сигнала.

— Аз чух два. А освен това нещо, прилично на експлозия във фабричните райони. Надявам се, че не е сериозно.

— Мейзи! Няма ли свещи тук? Вече не се вижда нищо!

— Точно сега си припомних, че това заведение има напълно автоматизирана и електрифицирана кухня. Ще получим студен обед — ако изобщо получим нещо.

— Щом трябва да чакаме, поне да прегледаме вестниците. Сигурно имаш последното издание, Джим?

— Да, но нямах време да го погледна. Хм... Така... Наистина изглежда, че тази сутрин са станали много странни случки: железопътните сигнализиции не са действували... главната магистрала на водопровода се е пръснала поради лошо функциониране на клапаните... дузини оплаквания от лоши телефонни връзки миналата нощ... — Джим обърна страницата и изведнъж млъкна.

— Какво има?

Смайл мълчаливо им подаде вестника. Само на първата страница текстът беше смислен. По следващите колони имаше объркана смес от печатни знаци, сред които тук-там се виждаха няколко абсурдни рекламни карета. Вероятно те са били вмъкнати в текста като самостоятелни блокове, затова не са се объркали както всичко друго около тях.

— Ето докъде ни докараха телетайпите и диспечерите-автомати — мърмореше Ендрюз. — Страхувам се, че Флийт стрийт^[1] е сложила прекалено много яйца в един електронен полог...

— А аз се страхувам, че всички сме направили една и съща грешка — каза много тържествено Уйлямз. — Всички сме виновни.

— Мога ли да вмъкна една дума, за да избегнем масовата истерия, която по всяка вероятност завладява компанията ни? — каза високо и решително Смит. — Искам да ви обърна внимание, че дори ако остроумното хрумване на Джон е истина, няма основание за трагизиране. Достатъчно е просто да се изключат спътниците и ще се върнем към положението вчера.

— Тоест да се изреже челната част на мозъка — изръмжа Уйлямз. — Вече мислих за това.

— Какво? Аха, да, да се изреже парче мозък. Несъмнено това е начин. Скъп, разбира се. Би трябвало да се върнем към времето, когато си изпращахме телеграми. Да, но цивилизацията би била спасена.

Изведнъж наблизко изтрещя късото ехо на експлозия.

— Не ми харесва всичко това — каза нервно Ендрюз. — Да чуем какво има да ни каже добрата стара „Би-би-си“. Един часът е, започнали са да предават новините... — той извади от чантата транзисторен приемник и го постави на масата.

„... небивал брой нещастни случаи в промишлеността, както и неизяснено изстрелване на три ракетни залпа от военните инсталации на Съединените щати. Много летища са престанали да изпращат и да приемат самолети поради тайнственото поведение на радионавигационните съоръжения, а банките и борсите са затворени, тъй като информационните съоръжения действуват неадекватно...“

— На мен ли го разправят! — започна Смайл, но му изшъткаха.

„Току-що получихме последните съобщения. Ето ги: както преди малко ни информираха, загубена е всякаква контрола над новоинсталираните телекомуникационни спътници. Апаратурата на спътниците не реагира на даваните от Земята команди. Съгласно с...“

„Би-би-си“ замлъкна. Дори носещата честота изчезна. Ендрюз грабна транзистора и започна да върти копчето. По цялата скала — от край до край — бе няма и тихо.

В гласа на Рейнър се чувствуваха нотки на истерия:

— Хрумването ти за изрязване на парче мозък бе добро, Джон. За съжаление бебето само се е досетило за такава възможност!...

Уйлямз стана бавно.

— Да се връщаме обратно — каза. — Трябва да се намери някакъв изход.

Но вече знаеше, че е много, много късно. Камбаните удариха за Хомо Сапиенс. Телефонният звън, който се бе разнесъл нощес, бе погребален звън.

---

[1] Флийт стрийт — лондонска улица, където са концентрирани редакциите на повечето английски вестници: нарицателно за лондонския печат. ↑

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 4,5/1972 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.